

Реалізація системного підходу до організації соціального моніторингу орієнтує на розгляд регіонального управління як підсистеми крупнішої суспільної системи, на дослідження її зв'язків із іншими територіальними ланками. Системний підхід виводить також на принцип комплексності, забезпечення якого вимагає дотримання ряду вимог. По-перше, моніторинг окремих сфер і напрямів розвитку території повинен здійснюватися у взаємозв'язку з іншими сферами; по-друге, слід прагнути до послідовного вирішення всієї сукупності завдань моніторингу по кожному з його напрямів (піднапрямів), починаючи від спостереження за ходом якого-небудь процесу і до розробки рекомендацій на поліпшення положення в тій або іншій сфері економіки, пом'якшення соціальної напруженості. Серед інших принципів соціально-економічного моніторингу необхідно відзначити:

- безперервність спостереження за об'єктами;
- періодичність зняття інформації про зміни, що відбуваються;
- порівнянність вживаних показників моніторингу в часі;
- розвиток системи соціального моніторингу території на основі вдосконалення використовуваного методичного інструментарію, технічного оснащення;
- розширення спостережуваних процесів і збільшення чисельності об'єктів.

Зрозуміло, при організації моніторингу необхідне дотримання звичайних вимог до

інформації, використовуваної у сфері управління. Йдеться про її повноту, достовірність, своєчасність, репрезентативність.

Отже, сформовано методичні підходи до проведення соціального моніторингу в системі управління соціально-економічним розвитком регіону. Визначено його цілі, завдання та принципи. Встановлено ключові закономірності, що лежать в основі зазначеного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвиненко А. Сущность и необходимость социального развития коллектива предприятия / А. Литвиненко // Динаміка наукових досліджень 2003 : матеріали Другої Всеукр. наук.-практ. конф. Т. 27. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. – С. 54–56.
2. Тархов П. В. Окружающая среда : учеб. пособие / Т. Гвидатти, Л. Хопс, Л. Г. Мельник и др. – К. : Наукова думка, 1998. – С.143–147.
3. Тархов П. В. Социально-экономические ориентиры продовольственной безопасности / П. В. Тархов, Е. В. Мишенин // Продовольственная безопасность России : сб. тезисов Первой Междунар. конф., (12–14 марта 2002 г.). – М. : Пищевая промышленность, 2002. – С. 185–187.
4. Вецепура Н. В. Теоретические аспекты управления персоналом и качеством его трудовой жизни / Н. В. Вецепура // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2003. – № 1 (59). – С. 179–182.

УДК 334.012.64+338.24

ВПЛИВ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

І. Г. Брітченко, доктор економічних наук

За умов функціонування ринкової економіки необхідним фактором регіонального розвитку є грошові надходження від прибуткових бізнес- і підприємницьких структур. Малий

бізнес має бути елементом розвитку регіонального та державного рівнів, задіювати значний відсоток населення, що працює в даному секторі економіки, створюючи регіональний

продукт, конкурентоздатність, впливаючи таким чином на соціально-економічний розвиток регіону.

У багатьох європейських країнах малий бізнес формує до 60 % грошових потоків до бюджету. В Україні малі підприємства майже не беруть участь у формуванні дохідної частини у бюджеті як регіонів, так і держави в цілому, однак розвиток підприємницької діяльності відбувається. Вказана ситуація є негативним явищем і потребує подальшого дослідження в напрямі функціонування малого бізнесу в регіональній економіці.

Проблеми розвитку малого бізнесу в економіці регіонів України цікавлять багатьох науковців, наприклад: Н. І. Бабкіна досліджує розвиток малого підприємництва за специфікою міст [1], Верхоглядова Н. І., Чередніченко О. Д., Стенічева І. Б. розглядають стратегічні важелі регіонального економічного розвитку, на прикладі області [3]; В. Гуманецька розглядає адаптацію малого та середнього бізнесу до господарювання в умовах кризи [4]; О. В. Піскунова досліджує розвиток малого бізнесу за різних форм державної фінансової підтримки, з використанням математичного моделювання [7].

Дана стаття написана за результатами дослідження надрукованих видань, які охоплюють сферу малого бізнесу, підприємництва з урахуванням впливу розвитку малого бізнесу на регіональний і загальнодержавний розвиток. Метою наукової статті є аналіз показників розвитку малого бізнесу за регіонами України та з'ясування важливості функціонування малого бізнесу у розвитку економіки регіонів країни.

У період формування незалежності України та розвитку ринкової економіки у регіонах роль малого бізнесу у регіональній економіці часто недооцінювалася. Етап формування малого бізнесу після одержання Україною незалежності був складним. До малих підприємств відносились, як до малоефективних і окремо не обліковували.

Малий бізнес сприяє зайнятості населення, створенню конкурентного середовища, за умов функціонування якого споживач отримує більш якісні товари (роботи, послуги), значно впливає на формування національного доходу

країни. Однак у результаті кризи малий бізнес у регіонах України зіткнувся з проблемами глобального характеру, основними причинами яких є: девальвація гривні, різні коливання валютних курсів, затримки платежів, політичні ризики, а також обмежений доступ до позичкових коштів. Доступ суб'єктів малого та середнього бізнесу до таких традиційних для ринкової економіки джерел фінансових ресурсів, як кошти банківської системи та ринку цінних паперів є обмеженим, що є одним із недоліків бюджетно-фінансової політики нашої держави [4, с. 13].

Станом на 2010 р. розвиток підприємництва віднесено до пріоритетних завдань регіональної політики, мале підприємництво визначено як один із вагомих чинників забезпечення економічного зростання. Малі підприємства за певних умов і за підтримки держави – тенденційно інноваційні, гнучкі й витрато ефективні [1, с. 4].

За кількісними показниками стану розвитку малого бізнесу Україна досягла середнього рівня країн ЄС. За якісними показниками мале підприємництво в Україні залишається на початковому рівні через низький рівень фінансового забезпечення [4, с. 14].

Якщо в європейських країнах малий бізнес забезпечує до 60 % надходжень до бюджету, то в Україні ця цифра становить – 0,18 % [2]. Малий бізнес має бути фактором розвитку регіонального рівня, впливати на соціально-економічний розвиток регіону.

У системі заходів виходу з економічної кризи, здійснення переходу до регульованого ринку важливе значення має створення і розвиток малих підприємств. У минулому їхня роль недооцінювалася. Вони вважалися малоефективними, нечутливими до технічних нововведень. Перехід до регульованого ринку змінив ставлення до малих підприємств у розвитку економіки [4, с. 14].

За даними Державного комітету статистики України наведеними в табл. 1, можна простежити зміни показника кількості малих підприємств порівняно з 2000 р. даний показник збільшився більше ніж на 70 %. Кількість найманих працівників збільшилась більше ніж на 56 % проти 2000 р.

Таблиця 1

Показники розвитку малих підприємств України

Рік	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. ос. наявного населення, од.	Кількість найманих працівників тис. ос.
2000	44	1709,8
2001	48	1807,6
2002	53	1918,5
2003	57	2034,2
2004	60	1928,0
2005	63	1834,2
2006	72	2158,5
2007	76	2154,3
2008	72	2156,8
2009	75	2067,8

За даними табл. 1 можна проаналізувати динаміку змін показників розвитку малого бізнесу України в аспектах: кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення та кількість найманих працівників.

Таким чином, кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становила 75 од. у 2009 р., що на 3 одиниці більше ніж у 2009 р., якщо проаналізувати зміни даного показника в порівнянні з 2000 р., то зміни відбулись більше ніж на 70 %, що свідчить про наявну тенденцію до збільшення кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення.

Кількість найманих працівників за аналізованими показниками змінилась аналогічно й становила у 2009 р. – 2067,8 тис. осіб, що майже на 21 % більше за 2000 р.

Сектор малого бізнесу є надзвичайно чутливим до дії несприятливих факторів, він потребує державної підтримки, особливо в сучасних умовах економічної кризи, що охопила світову економіку [7]. Крім того, малий бізнес має регіональну спрямованість. Саме тому доцільним є аналіз розвитку малого бізнесу за регіональними ознаками (табл. 2):

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за регіонами України

(млн грн)

Назва регіону	Рік									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Україна	43810,1	47165,7	49394,2	65202,1	74363,5	82936,7	357252,6	436247,8	492376,3	
Автономна Республіка Крим	1386,6	1696,6	1850,5	2167,1	2566,6	2788,9	9452,7	11089,2	12046,0	
Області										
Вінницька	931,8	1005,0	1068,9	1269,1	1491,4	1688,9	5504,5	6405,7	7912,4	
Волинська	576,7	631,3	653,3	883,0	986,3	1041,7	3471,2	4060,3	4874,5	
Дніпропетровська	3519,0	3883,3	4141,6	6191,2	6539,6	6502,4	37217,9	42509,8	45933,4	
Донецька	4631,4	4769,0	4698,2	6083,6	6574,0	7201,4	29817,4	35448,2	41298,8	
Житомирська	791,9	854,6	878,6	1049,7	1310,5	1443,1	4003,6	4840,5	6292,5	
Закарпатська	654,1	693,2	731,7	895,2	1005,9	1188,8	2974,3	3546,2	4548,5	
Запорізька	1986,5	2056,3	2167,3	2690,5	3098,5	3488,5	14142,3	16612,3	17686,1	
Івано-Франківська	816,2	847,7	891,3	1091,3	1269,1	1414,3	3796,4	4722,4	5403,9	
Київська	1332,1	1580,3	1691,4	2378,1	2591,7	3198,6	15203,4	18941,8	20921,5	
Кіровоградська	660,7	816,1	840,5	1021,8	1172,8	1288,5	4922,3	5637,6	6906,4	
Луганська	1751,9	1966,1	1974,1	2338,3	2638,4	2908,6	13311,2	14145,9	15523,0	
Львівська	2310,8	2529,5	2584,4	3069,8	3520,6	3990,1	12671,0	15218,6	17250,7	
Миколаївська	1092,1	1260,0	1245,7	1507,0	1759,5	1928,6	8836,1	8971,1	9924,8	
Одеська	2071,8	2446,8	2535,8	3025,5	3645,5	4181,8	22330,3	26480,1	31365,9	
Полтавська	1306,6	1492,5	1511,6	1856,5	2065,0	2206,6	9594,1	10938,8	12566,3	
Рівненська	653,0	701,2	704,2	883,2	1026,7	1206,2	3106,7	3883,7	4308,5	
Сумська	964,0	1074,4	1047,6	1211,1	1378,3	1474,0	3756,7	4855,5	5782,9	

Продовж. табл. 2

Назва регіону	Рік								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Тернопільська	473,2	530,5	548,1	715,5	843,6	922,4	2311,5	2997,7	3551,9
Харківська	2758,5	3200,8	3377,8	3983,4	4686,6	5289,5	20977,9	25528,2	28271,4
Херсонська	831,1	880,6	856,2	1010,5	1243,6	1366,1	6034,9	7148,4	8031,3
Хмельницька	758,3	778,6	813,4	1009,1	1197,4	1360,5	4013,5	5251,3	6112,2
Черкаська	829,1	937,0	1013,5	1307,6	1480,1	1688,9	5547,9	6527,4	7716,1
Чернівецька	446,0	478,7	515,7	622,3	701,7	844,1	2428,1	3213,9	3383,2
Чернігівська	647,2	718,1	747,2	952,0	1086,5	1218,1	3650,8	4379,8	5062,1
Міста									
Київ	9218,4	8904,6	9872,4	15436,0	17824,0	20400,8	105551,4	139404,9	156169,8
Севастополь	411,1	432,9	433,2	553,7	659,6	705,3	2624,5	3488,5	3532,2

За даними табл. 2 можна зауважити, що обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у 2008 р. збільшився більше ніж в 11 разів, порівняно з 2000 р.; порівняно з 2007 р. зміни відбулись більше ніж на 12 %. Необхідно також відмітити існування динаміки росту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за всі аналізовані роки (2000–2008 рр.), яка мала змогу формуватись за рахунок розвитку бізнесових структур і збільшення підприємств сектора малого бізнесу. Провідними областями за обсягом реалізованої продукції малими підприємствами у 2008 р. стали: Дніпропетровська (45933,4 млн грн), Донецька (41298,8 млн грн), Одеська (31365,9 млн грн), Харківська (28271,4 млн грн), Київська (20921,5 млн грн). Значний показник обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за 2008 р. склався у м. Києві – 156169,8 млн грн, необхідно зауважити, що дана тенденція є сталою за аналізовані роки, що можна пояснити тим що м. Київ є столицею держави та багато головних підприємств зареєстровано саме там.

Отже, механізм стратегії соціально-економічного розвитку областей повинен являти собою комплексну багаторівневу систему програмних дій, реалізація яких у кінцевому підсумку дасть змогу ще підвищити досить високий рейтинг області серед інших регіонів. В умовах ринкових відносин і посилення економічної самостійності регіонів зростає потреба дослідження проблем управління соціально-економічними процесами з позицій не тільки

макроекономіки, а й просторового аспекту розвитку [3].

1. При формуванні незалежності України та розвитку ринкової економіки у регіонах держави, роль малого бізнесу на регіональному рівні часто недооцінювалась. Етап формування малого бізнесу після одержання Україною незалежності був складним. До малих підприємств відносились, як до малоефективних.

2. Сектор малого бізнесу є надзвичайно чутливим до дії несприятливих факторів, він потребує державної підтримки. Маючи регіональну спрямованість, необхідна тісна співпраця підприємців з органами регіональної влади та врахування регіональних особливостей розвитку з наукової та загальнодержавної позицій у регіональній економіці.

3. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у 2008 р. збільшився більше ніж в 11 разів проти 2000 р.; проти 2007 р. зміни відбулись більше ніж на 12 %. Більш того, необхідно відмітити існування динаміки росту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за всі аналізовані роки (2000–2008 рр.), яка мала змогу формуватись за рахунок розвитку бізнесових структур і збільшення підприємств сектора малого бізнесу. Провідними областями за обсягом реалізованої продукції малими підприємствами у 2008 р. стали: Дніпропетровська (45933,4 млн грн), Донецька (41298,8 млн грн), Одеська (31365,9 млн грн), Харківська (28271,4 млн грн), Київська (20921,5 млн грн).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабкіна Н. І. розвиток малого підприємництва туристичної сфери в курортному місті / Н. І. Бабкіна // Держава та регіони. – 2010. – № 4. – С. 4–6.
2. Бродский М. У нас сейчас до 80 % бизнеса в тени. Куда же дальше? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://building.ua/MBrodskiy-U-nas-seychas-do-80-biznesa-v-teni-Kuda-uge-dalshe>.
3. Верхоглядова Н. І. Стратегічні важелі регіонального економічного розвитку (на прикладі Дніпропетровської області) / Н. І. Верхоглядова, О. Д. Чередніченко, І. Б. Стенічева // Держава та регіони. – 2010. – № 4. – С. 29–32.
4. Гуманецька В. Адаптація малого та середнього бізнесу до господарювання в умовах кризи / В. Гуманецька // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2010. – № 2 (12). – С. 13–15.
5. Діяльність малих підприємств 2009 : статистичний зб. / за ред. І. М. Жук. Держкомстат України. – К., 2010. – 447 с.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Піскунова О. В. Моделювання розвитку малого підприємництва за різних форм державної фінансової підтримки / О. В. Піскунова // Фінанси України. – 2010. – № 8. – С.115–124.
8. Статистичний щорічник України за 2008 рік / за ред. О. Г. Осауленка ; Держ. ком. статистики України. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. – 566 с.

УДК 334.735:65.012.4 (478)

РЕИНЖИНИРИНГ СИСТЕМЫ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КООПЕРАЦИИ МОЛДОВЫ: НЕОБХОДИМОСТЬ, ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ

Л. А. Шавга, доктор экономических наук

Потребительская кооперация Молдовы на протяжении десятилетий играет важную социально-экономическую роль в развитии национальной экономики и общества в целом. На первом этапе перехода к рыночным условиям хозяйствования эта система оказалась неподготовленной к функционированию в предпринимательской и, следовательно, в конкурентной среде, вследствие чего период до 2000 г. сопровождался сокращением деятельности как в географическом, так и в отраслевом аспектах, уменьшением ее объемов, усложнением финансово-экономического положения. По сути, этот период можно считать первым кризисным этапом в функционировании потребительской кооперации республики за последние два десятилетия, причем кризис коснулся всех координат – экономической и социальной деятельности, управленческой системы, взаимоотношений с пайщиками и

работниками, отношений собственности и других аспектов.

Постепенная адаптация к условиям рынка, некоторые изменения в менеджменте системы, переосмысление приоритетов развития, мобилизация коллективов кооперативных организаций и предприятий способствовали преодолению кризисного положения, экономической стабилизации и установлению тенденций экономического роста. Таким образом, к 2003 г. был приостановлен экономический спад, а последующий период (2003–2008 гг.) характеризуется следующими показателями деятельности системы и тенденциями:

- увеличение (в текущих ценах) розничного товарооборота в 2,3 раза; оптового товарооборота в 4,1 раза; объемов промышленного производства – в 1,3 раза; заготовительной деятельности – в 2,5 раза; объемов предоставля-